

AZERBAJCAN'DA BEYİN GÖÇÜ SORUNU VE TÜRKİYE'NİN BU KONUDAKİ YERİ

Murad Khashimov¹

Günümüzde cereyan eden göç hareketleri sosyo-ekonomik gelişmenin önemli bir faktörünü oluşturmaktadır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra birçok Avrasya ülkesi gibi Azerbaycan da vatandaşlarıyla birlikte bu hareketlere aktif katılım sağlamaya başlamıştır. Azerbaycan tarih boyunca sürgünler ve çeşitli göçlere sahne olmuş, son yüzyıl içinde de hem toprak hem de nüfus açısından değişiklikler yaşamıştır². Ülkede göç hareketleri, dış göçler olduğu kadar iç göçler şeklinde de köylerden şehirlere doğru yaşanmıştır. Genel olarak bu göçleri nedenleri farklılık arz etmiş ve güvenlik, siyasi nedenler yanı sıra sosyo-ekonomik nedenlerde bu göçlerde etkisini göstermiştir³. Nedenlerin farklılaştığı birçok göç sürecini tarihinde barındıran Azerbaycan, yaşanan bu göçler bakımından hem göç alan hem de göç veren ülke konumuna gelerek, çeşitli roller üslenmiştir. Bu anlamda Azerbaycan'ın önemli roller üstlendiği göç türlerinden birisi de “beyin göçü”dür.

¹ Araştırma Asistanı, Göç Araştırmaları Vakfı Türkiye Diaspora Araştırmaları Merkezi, murad.khashimov@gocvakfi.org.

² Afaq Aslanova, “Azərbaycanda Miqrasiya Proseslərinin İqtisadi - Demografik Aspektləri”, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti İqtisad Üzrə Fəlsəfə Doktoru Elmi Dərəcəsi Almaq Üçün Təqdim Edilmiş Dissertasiya, Bakı, 2017, s. 53.

³ Nesrin Sariahmetoğlu, “Göçler ve Sürgünler Coğrafyası: Güney Kafkasya”, Türk Dünyasında Sürgün ve Göç, Ed: Nesrin Sariahmetoğlu & İlyas Kemaloğlu, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 116-117.

Azerbaycan'ın Beyin Göçü Sorununa Genel Bakış

Tarih boyunca Azerbaycan beyin göçü konusunda hem göç alan hem de göç veren ülke konumunda olmuştur. Bu hususa bağlı olarak, Azerbaycan her ne kadar zamanında beyin göçü açısından olumlu gelişmeler yaşamış olsa da bir o kadar bu konu bakımından olumsuz gelişmeleri de yaşamıştır. Bu olumsuz gelişmeler genel çerçeveye hem Sovyetler Birliği zamanında hem de Sovyetler Birliği yıkıldıktan ve Azerbaycan'ın resmi olarak bağımsızlığını ilan ettikten sonra cereyan etmiştir. Azerbaycan, daha önce SSCB'nin bir parçası olan diğer cumhuriyetler gibi, beyin göçü sorunuyla ilk kez 1980-90'li karşı karşıya kalmıştı. Özellikle 1988'den sonra iş veya eğitim ile ilgili olarak yurtdışına giderek, Azerbaycan'ı terk eden eğitimli insan sayısında bir büyüme söz konusu olmuş ve sonuç olarak ta on binlerce insanın gitmesiyle ülkenin beşerî sermaye kaynaklarında ciddi bir azalış görülmüştür⁴. İncelendiğinde, Azerbaycan'dan yapılan beyin göçü nedenleri arasında, her şeyden önce, araştırma faaliyetleri için gereken bilgi ve altyapı yetersizliği, mevcut ülke toplumunda bilime yönelik saygının düşük olması, bilimsel çıktılar için talep eksikliği ve beklentilerin zayıf oluşu gösterilebilir. Azerbaycan'dan bilim insanı ana akımlarının gönderildiği ülkeler arasında ilk sıralarda Rusya, Türkiye, Almanya, İsrail, ABD gibi ülkeler vardı⁵⁶⁷.

Buna bağlı olarak ilgili yazıda, özellikle küreselleşme olgusunun ortaya çıkmasından sonra Azerbaycan'dan Türkiye'ye yapılan beyin göçü hareketleri ve bu konudaki Azerbaycan devletinin tutumu analiz edilmeye çalışılacaktır.

Azerbaycan'ın Beyin Göçü Sorununda Türkiye'nin Mevcut Konumu

Türkiye, uluslararası beşerî mobiletinin geçen yüzyıldakine göre hızlandığı ve farklı boyutlara ulaştığı günümüzde, yakın coğrafyasından yönelen göç akımlarının

⁴ Abulfaz Suleymanov, "Problems And Solutions Of Sociology In Azerbaijan", Facing An Unequal World: Challenges For Sociology Isa Conference Of The Council Of National Associations, Taipei (Taiwan), 2009, pp.75-81

⁵ Abulfaz Suleymanov, "Sotsiologicheskiy Analiz İntelektualnoy Migratsii Azerbaydjana", Sociology Of Science And Technology. Volume 1, No. 1, 2010, s. 109.

⁶ Sevinç Alkan Özcan, "Yurtdışındaki Azeriler ya da "Azerbaycan Diasporası", Azerbaycan'da Din ve Kimlik, Ed: Sevinç Alkan Özcan & Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul, s. 256.

⁷ Vefa Kurban, Araz Aslanlı, Geray Musayev & Nazım Caferov, "Azerbaycan", Ed: Ayşe Çolpan Yıldız & Murat Yılmaz, Bağımsızlıkların Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, Ankara, 2018, s. 72.

hedefi olmaya devam etmektedir. Günümüzde bu göç hareketlerine Avrasya coğrafyası da katılmış olup, Sovyetler Birliği'nin çözülüşü Türkiye'ye yönelik beşerî mobilitayı tetiklemiştir. Avrasya coğrafyasından çeşitli bölgelerinden çalışma veya bavul ticareti gibi amaçlarla Türkiye'ye gelen Türk kökenli olmayan göçmenlerin yanında süreli veya süresiz olarak Türkiye'de ikameti seçen etnik Türklerin sayısının hayli fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'ye yaşamak ve çalışmak için gelen Türk etno-kültürel dairesi içerisindeki Azerbaycan Türkü, Türkmen, Tatar, Kırgız, Kazak, Özbek, Uygur, Ahıskalı vd. göçmenlerinin bir bölümünün mesleki bakımdan yüksek niteliklere sahip olduğu bilinmektedir⁸.

Rusya ile yanı sıra Türkiye, Azerbaycan'dan yapılan beyin göçü hareketlerini karşılayan önemli ülkelerden birisidir. 1990'lardan bu yana, ülkenin başta fizikçi ve matematikçiler olmak üzere deneyimli personeli, Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinde ve araştırma kurumlarında çalışmaya başlamıştı⁹. Aynı zamanda, “Büyük Öğrenci Projesi” adlı program çerçevesinde, Azerbaycan'dan 2000'den fazla genç lisans, yüksek lisans ve doktor programları kapsamında eğitim almak üzere Türkiye'ye gelmişlerdi. Doktora programlarında okuyan ve daha sonra tezlerini başarıyla savunan birçok öğrenci, önde gelen Türk üniversitelerinde ve araştırma kurumlarında çalışmaya devam etmiştir. Bakıldığında, genel olarak Azerbaycanlılar tarafından Türkiye'nin tercih edilmesinde iki ülke arasında olan ortak ulusal, kültürel ve dini değerlerin varlığı önemli rol oynamıştır¹⁰. Bu hususları göz önüne alarak, beyin göçü Azerbaycan'dan Türkiye'ye gelen göçmenler bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir:

1. Akademisyenler ve bilim adamları, öğretmenler, iş adamları, sanatkarlar gibi yüksek nitelikli kişiler;
2. Çalışma odaklı gelen diğer mesleklere mensup olan kişiler;
3. Öğrenciler¹¹.

⁸ Can Ünver, “Azerbaycan Türkleri Örneğinde Avrasya Coğrafyasından Türkiye'ye Yönelik Yüksek Nitelikli İnsan Göçü”, Türkiye'nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye'ye Göçler, Ed: Murat Erdoğan & Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 245-246.

⁹ Çalışma kapsamında ele alınan kaynaklar arasında ilgili uzman sayısına raslanılmamıştır.

¹⁰ Abulfaz Suleymanov, 2010, ss. 111-112.

¹¹ Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş Üzrə Dövlət Komitəsi, “Azərbaycan Diasporunun Məskunlaşma Coğrafiyası”, [Http://Diaspor.Gov.Az/Ru/Azerbaijan/Diaspor2.Php](http://Diaspor.Gov.Az/Ru/Azerbaijan/Diaspor2.Php), (Erişim Tarihi: 19.03.2020).

Bu tür bir sınıflandırma kapsamında analizin ayrıntılı bir şekilde yürütülmesi, yazıya netlik ve tutarlılık kazandıracaktır.

Bu bağlamda, sınıflandırmanın ilk kısmına bakacak olursak, Azerbaycan'dan Türkiye'ye gelen aydınlar, akademisyenler ve diğer bilim adamları bu analizin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Azerbaycan'dan Türkiye'ye göç etmiş olan bu kişilerin tarihini sadece 1990'yıllarla indirgenemez, çünkü Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği öncesi ve birliğin içerisinde olduğu dönemlerde de ülkedeki yüksek nitelikli kesim göç için ağırlıklı olarak Türkiye'yi tercih ediyorlardı, fakat bu insanların göç etme nedenleri bugünkü göç nedenlerinden farklıydı ve daha çok zor şartları içermekteydi. 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Azerbaycan'dan Türkiye'ye sığınanlar arasında çok sayıda toplumun yüksek nitelikli kesimini temsil eden insanlar bulunuyordu. Sovyet işgaline kadar aydınların kaçıışı olmada da 20 Nisan 1920 yılından sonra kalıcı olmaya başladı. Onların girişimleri sayesinde iki toplum arasında sarsılmaz bağlar oluşturmuş ve günümüz ilişkilerinin temellerini oluşturmuştu. Göç eden kişiler arasında Mehmet Emin Resülzade, Ali Bey Hüseyinzade, Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Caferoğlu vb. gibi ünlü şahsiyetler bulunmaktaydı¹². Günümüze bakıldığında, bazı kaynaklara göre Türkiye'de halihazırda yaklaşık 200'e yakın akademisyen çeşitli üniversitelerde görev yapmaktadır. Genel çerçeveye bu akademisyenlerinin görevleri temel bilimleri, müzik ve sanatlara ilişkin branşları kapsamaktadır. Ayrıca bu kişiler arasında rektör ve dekan gibi çeşitli idari görevleri de üstlenen kişilerde yer almaktadır¹³.

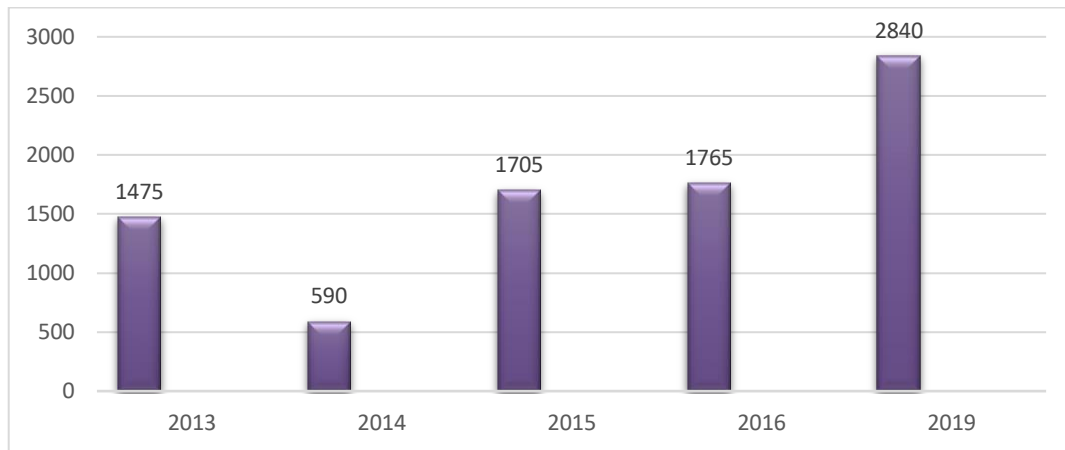
Sınıflandırmanın ikinci kısmına bakacak olursak, çalışma odaklı gelen diğer mesleklere mensup olan kişilerin tespit edilmesi analizin en zor kısımlarındandır, çünkü bu konuda bulunan veriler azdır ve bu verilerle sağlıklı yorumlar geliştirilmesi zordur. Daha önce de belirtildiği gibi beyin göçünün kapsamında sadece yüksek seviyede eğitim görmüş insanlar dışında, yüksek öğrenim yapmamış ancak meslek içerisinde yetişmiş, mesleki deneyimi, bilgisi ve becerisi yüksek kişilerin de yer almaktadır. Bu husus aynı zamanda bir "tecrübe göçü" olarak adlandırılabilir.

¹² Aygün Attar & Sebahattin Şimşir, Tarihten Günümüze Türkiye'de Yaşayan Azerbaycan Türkleri, Berikan Yayınevi, Ankara, 2013, ss. 76-136.

¹³ Can Ünver, 2015, s. 253.

Bu anlamda, tecrübe göçünün beyin göçü açısından önemli bir konuma sahip ve bu konuda net oranların tespit edilmesinin oldukça zor bir iş olduğu, ancak tahmini verilerin üretilebileceği altı çizilmelidir. Bu açıdan sınıflandırmanın ikinci kısmına yönelik istenilen bilgiyi elde etmek için, özellikle son yıllarda Türkiye’de çalışma izniyle bulunan Azerbaycan ülke vatandaş sayılarına bakılması planlanmaktadır.

Tablo 1: Yıllara Göre Türkiye’de Çalışma İzniyle Bulunan Azerbaycan Vatandaşları (Bin. Kişi)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü¹⁴

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün çalışma izinleri konusunda aktardığı bilgiler incelendiğinde, Türkiye’de çalışma izniyle bulunan Azerbaycan vatandaşların sayısı 2013 yılında 1475, 2014 yılında – 590, 2015 yılında – 1705, 2016 yılında – 1765 ve son olarak ta 2019 yılında 2840 kişi olarak hesaplanmıştır. Buna göre, ilgili sayı konusunda bazen önemli inişlerin olmasına rağmen genel olarak stabilitenin korunduğu ve bu sayın yıl geçtikçe artışta olduğu görülmektedir¹⁵.

Bazı kaynakların belirttiği gibi, Türkiye’ye çalışma amacı ile gelen yabancılar ağırlıklı olarak Rusya ve eski doğu bloğu ülkelerindedir ¹⁶ve bu bağlamda çalışma izni verilenlerin ne kadarının nitelikli ve yüksek nitelikli olduğu konusunda bilgi

¹⁴ İlgili Tablonun Oluşturulmasında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2019, 2016, 2015, 2014 ve 2013 Yıllarında Yayınladığı Veriler Kullanılmıştır. Detaylı Bilgi İçin Bu Linki Ziyaret Edebilirsiniz: <https://www.goc.gov.tr/yillikgoc-raporlari>, (Erişim Tarihi: 19.03.2020).

¹⁵ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/yillik-goc-raporlari>, (Erişim Tarihi: 19.03.2020).

¹⁶ Ali Zafer Sağıroğlu, Türkiye’nin Değişen Göç Karakteri, Sosyoloji Divanı: Dosya “Göç”, Ed: Köksal Alver, Çizgi Kitabevi, Konya, 2015, s. 15.

edinmek oldukça zor bir durumdur¹⁷. Çalışma izni ile ilgili çalışmalarda uzmanlar analizlerini yaparken çoğunlukla tahmini verilere başvurmuşlardır. Fakat yine de genel olarak Azerbaycan'dan Türkiye'ye gelen kadınların daha çok ev işleri, bebek ve yaşlı bakıcılığı, turizm, tarım, tekstil ve buna benzer işlerde; erkeklerin ise inşaat, sanayi ve diğer bazı işlerde çalıştıklarını söylemektedir¹⁸. Verilen bilgilere dayanarak, bu kapsamda değerlendirilen kişilerin sadece belirli kısmının beyin göçüne dahil olabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca beyin göçü kapsamında yalnızca yüksek seviyede eğitim görmüş insanlar dışında yüksek öğrenim yapmamış ancak meslek içerisinde yetişmiş, mesleki deneyimi, bilgisi ve becerisi yüksek, bir mevki sahibi, sanatkâr insanların değerlendirildiğini tekrar hatırlarsak, yukarıda vardığımız sonucun doğruluk payı taşıdığı söylenebilir.

Sınıflandırmanın üçüncü kısmına bakacak olursak, bu alanın temel odak noktasını öğrenciler oluşturmaktadır. Bugünlerde Azerbaycan'dan göç eden gruplar arasında genç bireyler önemli bir yeri kaplamaktadır. Bu gençler eğitim alma amacıyla Türkiye'ye başta olmak üzere sürekli olarak yurtdışına göç etmektedirler¹⁹. Uzmanlara göre 1990'lı yılların sonlarından itibaren göç eden kişilerin yaş oranlarında önemli ölçüde düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu yaş oranı 25 ila 30-35 yaş arasında değişmekte ve görüldüğü gibi daha çok nüfusun genç kesimini kapsamaktadır²⁰. Buna bağlı olarak, Azerbaycan'a açısından genç kavramının ne olduğuna bakıldığında, devlet tarafından 14 ile 29 yaş arasında kişilerin genç olarak kabul edildiği görülmektedir²¹. Bu genç nüfus Azerbaycan yurtdışındaki öğrenci kapasitesinin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bu hususu göz önüne alındığında, yukarıda ilgili kesimin göç etmesiyle ilgili bilgiler tutarlılık kazanmaktadır.

Peki Türkiye'ye göre, ülkedeki Azerbaycanlı öğrenci verileri nasıldır, bu sorunun cevaplanmasında elde edilecek veriler üzerinden yapılan analize katkı

¹⁷ Can Ünver, 2015, s. 253.

¹⁸ İbrahim Özer, Doğu ve Güneydoğu Komşu Ülkelerinden Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 155.

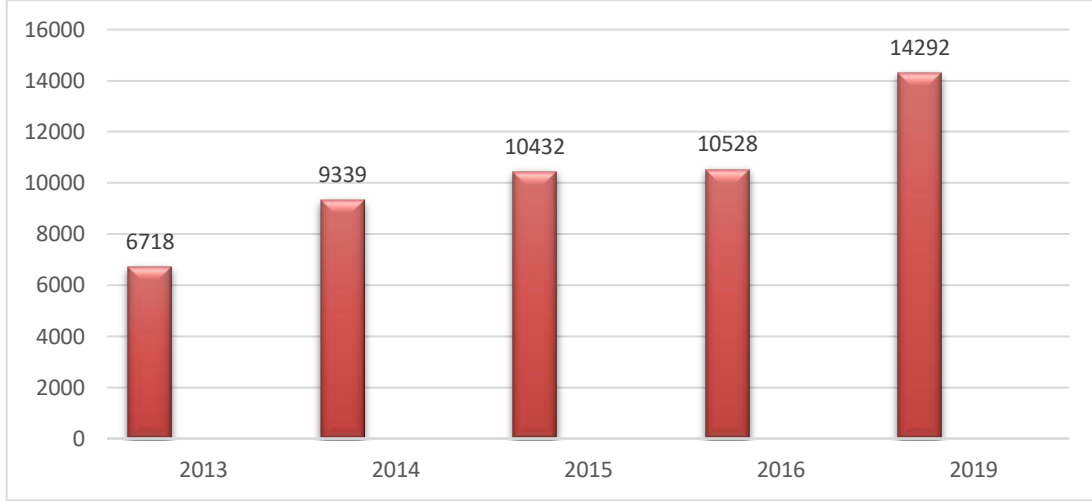
¹⁹ Hasan Selçuk, "Azerbaycan Bankacılığı", Yeni Yüzyılda Azerbaycan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı, Ed: Hasan Selçuk, Tasam Yayınları, İstanbul, 2004, s. 47.

²⁰ Abulfaz Suleymanov, 2010, S. 114.

²¹ Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü, Dünya Ülkeleri Ulusal Gençlik Stratejileri Raporu, 2017, s. 8.

sağlanacaktır,

Tablo 2: Yıllara Göre Türkiye’de Öğrenci İkamet İzniyle Bulunan Azerbaycan Vatandaşları (Bin. Kişi)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü²²

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün öğrenci ikamet izinleri konusunda aktardığı bilgiler incelendiğinde, Türkiye’de öğrenci ikamet izniyle bulunan Azerbaycan vatandaşların sayısı 2013 yılında 6718, 2014 yılında – 9339, 2015 yılında – 10432, 2016 yılında – 10528 ve son olarak ta 2019 yılında 14292 kişi olarak açıklanmıştır. Buna göre, ilgili sayının sürekli olarak yükseldiği ve ayrıca bu verilerle birlikte Azerbaycan vatandaşları bu alanda hep ilk sırada yer aldığı görülmüştür²³.

Azerbaycan gençlerinin Türkiye’yi eğitim için tercih etmesi hemen ülkenin bağımsızlık kazanmasından sonra başlamıştır. Bu durum ise Türkiye’nin Sovyetler Birliği’nin yıkılmasından sonra bağımsızlığını kazanan ülkelere yönelik yürüttüğü “Büyük Öğrenci Projesi” kapsamında gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi bu proje ilk etapta, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan gelen öğrencilerle başlamış ve bu sayede binlerce öğrenci Türkiye’ye burslu olarak eğitim almaya gelmişlerdi. Yukarıda da bahsedildiği gibi, bu program kapsamında yaklaşık

²² İlgili Tablonun Oluşturulmasında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2019, 2016, 2015, 2014 ve 2013 Yıllarında Yayınladığı Veriler Kullanılmıştır. Detaylı Bilgi İçin Bu Linki Ziyaret Edebilirsiniz: <https://www.goc.gov.tr/yillikgoc-raporlari>, (Erişim Tarihi: 19.03.2020).

²³ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/yillik-goc-raporlari>, (Erişim Tarihi: 19.03.2020).

2000'e yakın Azerbaycanlı genç farklı düzeylerde eğitim alma fırsatları yakalamışlardı²⁴.

Buna bağlı olarak, sınıflandırma içerisinde ele aldığımız grupların beyin göçü konusunda merkezi rol oynadığı ve buna binaen Azerbaycan'dan Türkiye'ye gelen bu gruptaki kişiler iki ülke arasında önemli yer aldığı görülmüştür.

Genel çerçeveye, Azerbaycan'ın yaşadığı beyin göçü sorununda Türkiye'nin konumunun etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi, Azerbaycan için Türkiye, yirmi yılı aşkın bağımsızlık döneminde kendisine ekonomik, siyasi ve güvenlik alanlarında her zaman yardım eden en önemli aktör konumunda olmuştur. Bunun en önemli nedeni iki ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve güvenlik çıkarlarının büyük ölçüde örtüşüyor olmasından kaynaklanmaktadır²⁵. Birçok açıdan birbirine yakın olan bu ülkeler, gün geçtikçe işbirliği alanlarını artırmaktadırlar. Beyin göçü kapsamında Azerbaycan'dan Türkiye'ye birçok nitelikli insan göç ettiği tarih boyunca görülen bir durumdur, fakat bu konuda aydınlatılması gereken temel bir nokta bulunmaktadır. Bu nokta ise iki ülkenin birbirine yakın olmasından kaynaklanmaktadır, bu bağlamda beyin göçüne tabi olan insanlar iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu kılmaktadır. Dolayısıyla, buradan anlaşılan, Türkiye konusunda Azerbaycan'ın yurtdışına yürüttüğü diaspora politikası, ilgili kişiler sayesinde iyi ve olumlu bir şekilde işlemektedir. Aynı şekilde bu kapsamdaki Azerbaycan vatandaşların Türkiye'ye büyük katkılar sunduğu bilinmektedir.

Buna bağlı olarak, Durmaz'a göre beyin göçünün netleşmesi için 3 temel özellik bulunmaktadır ve buna göre bu özellikler şu şekildedir:

1. Göç eden kişiler, yüksek nitelikli, profesyonel, uzman sayılabilecek niteliklere sahip olması gerekmektedir;
2. Göç eden kişiler, göç sebepleri ne olursa olsun, belli bir süre anavatanına

²⁴ Müşerref Yardım, Faruk Karaarslan & Ruhi Can Alkin, "Giriş ve Genel Bakış: Hakim Literatürde Uluslararası Öğrenci Algısı ve Türkiye'nin Farklılaşan Konumu", Türkiye'de Uluslararası Öğrenci Olmak: Süreçler, Beklentiler, Tecrübeler, Ed: Müşerref Yardım, Faruk Karaarslan & Ruhi Can Alkin, Çizgi Kitabevi, Konya, 2019, s. 16.

²⁵ Güner Özkan, "Azerbaycan: Dış Politika", Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013, Ed: M. Turgut Demirtepe & Murat Yılmaz, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara, 2015, s. 19.

dönmemiş olması gerekmektedir;

3. Göç eden kişiler, gittiği ülkelerde çalışıp üretimde bulunulması, kültürel ve bilimsel katkıda bulunması gerekmektedir²⁶.

Sıralan bu özellikleri, Türkiye’de yaşayan Azerbaycan vatandaşlarına uyguladığında, şartların büyük ölçüde uyduğu ve sonuç olarak ta, Türkiye’deki birçok bu vatandaşlar başta Türkiye’nin bilim hayatına olmak üzere birçok alanda katkı sundukları anlaşılmıştır²⁷.

²⁶ Atakan Durmaz, Beşerî Sermaye Kaynağı Olarak Diaspora, Çizgi Kitabevi, Konya, 2018, s. 56.

²⁷ Can Ünver, 2015, s. 253.

Kaynakça

- ASLANOVA, Afaq, “Azərbaycanda Miqrasiya Proseslərinin İqtisadi - Demografik Aspektləri”, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti İqtisad Üzrə Fəlsəfə Doktoru Elmi Dərəcəsi Almaq Üçün Təqdim Edilmiş Dissertasiya, Bakı, 2017.
- ATTAR, Aygün & Sebahattin Şimşir, Tarihten Günümüze Türkiye'de Yaşayan Azərbaycan Türkleri, Berikan Yayınevi, Ankara, 2013.
- Azərbaycan Respublikasının Diasporla İş Üzrə Dövlət Komitəsi, “Azərbaycan Diasporunun Məskunlaşma Coğrafiyası”, <http://Diaspor.Gov.Az/Ru/Azerbaijan/Diaspor2.Php>, (Erişim Tarihi: 19.03.2020).
- DURMAZ, Atakan, Beşerî Sermaye Kaynağı Olarak Diaspora, Çizgi Kitabevi, Konya, 2018.
- Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü, Dünya Ülkeleri Ulusal Gençlik Stratejileri Raporu, 2017.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/yillik-goc-raporlari>, (Erişim Tarihi: 19.03.2020).
- KURBAN, Vefa, Araz Aslanlı, Geray Musayev & Nazım Caferov, “Azerbaycan”, Ed: Ayşe Çolpan Yıldız & Murat Yılmaz, Bağımsızlıkların Yirmi Yedinci Yılında Türk Cumhuriyetleri, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, Ankara, 2018, ss. 39-118.
- ÖZCAN, Sevinç Alkan, “Yurtdışındaki Azeriler ya da “Azerbaycan Diasporası”, Azerbaycan'da Din ve Kimlik, Ed: Sevinç Alkan Özcan & Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul, ss. 255-272
- ÖZER, İbrahim, Doğu ve Güneydoğu Komşu Ülkelerinden Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- ÖZKAN, Güner, “Azerbaycan: Dış Politika”, Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yılığ 2013, Ed: M. Turgut Demirtepe & Murat Yılmaz, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara, 2015, ss. 17-37.
- SAĞIROĞLU, Ali Zafer, Türkiye'nin Değişen Göç Karakteri, Sosyoloji Divanı: Dosya “Göç”, Ed: Köksal Alver, Çizgi Kitabevi, Konya, 2015, ss. 9-30.
- SARIAHMETOĞLU, Nesrin, “Göçler ve Sürgünler Coğrafyası: Güney Kafkasya”, Türk Dünyasında Sürgün ve Göç, Ed: Nesrin Sarıahmetoğlu & İlyas Kemaloğlu, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 81-120.
- SELÇUK, Hasan, “Azerbaycan Bankacılığı”, Yeni Yüzyılda Azerbaycan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı, Ed: Hasan Selçuk, Tasam Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 43-

70.

- SULEYMANOV, Abulfaz, “Problems And Solutions Of Sociology In Azerbaijan”, Facing An Unequal World: Challenges For Sociology Isa Conference Of The Council Of National Associations, Taipei (Taiwan), 2009, pp. 75–81.
- SULEYMANOV, Abulfaz, “Sotsiologiticheskiy Analiz İntelektualnoy Migratsii Azerbaydjana”, Sociology Of Science And Technology. Volume 1, No. 1, 2010, ss. 109-117.
- ÜNVER, Can, “Azerbaycan Türkleri Örneğinde Avrasya Coğrafyasından Türkiye’ye Yönelik Yüksek Nitelikli İnsan Göçü”, Türkiye’nin Göç Tarihi: 14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye’ye Göçler, Ed: Murat Erdoğan & Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 243-258.
- YARDIM, Müşerref, Faruk Karaarslan & Ruhi Can Alkin, “Giriş ve Genel Bakış: Hakim Literatürde Uluslararası Öğrenci Algısı ve Türkiye’nin Farklılaşan Konumu”, Türkiye’de Uluslararası Öğrenci Olmak: Süreçler, Beklentiler, Tecrübeler, Ed: Müşerref Yardım, Faruk Karaarslan & Ruhi Can Alkin, Çizgi Kitabevi, Konya, 2019, ss. 11-23.

Murad Khashimov, Göç Araştırmaları Vakfı bünyesindeki Türkiye Diaspora Araştırmaları Merkezi’nde araştırmacıdır. Aynı zamanda Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde tez döneminde olan bir yüksek lisans öğrencisi olarak eğitimine devam etmektedir. Ahıska Türkleri, Avrasya bölgesindeki göç ve diaspora konularına yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.